

DI SẢN VĂN HÓA BIỂN

THẾ MẠNH TRONG PHÁT TRIỂN DU LỊCH Ở TỈNH QUẢNG NGÃI

ThS NGUYỄN THỊ TRIỀU

Học viện Chính trị khu vực III

1. Giá trị di sản văn hóa biển ở tỉnh Quảng Ngãi

Quảng Ngãi là một tỉnh ven biển nằm ở vùng Duyên hải Nam Trung Bộ và là tỉnh nằm trong vùng kinh tế trọng điểm miền Trung, nổi tiếng là vùng đất đầu tiên phát hiện ra Văn hóa Sa Huỳnh. Với bờ biển dài hơn 130 km, Quảng Ngãi có nhiều đơn vị cấp huyện ven biển, đảo như thành phố Quảng Ngãi, huyện Lý Sơn, Huyện Bình Sơn, huyện Sơn Tịnh, huyện Tư Nghĩa, huyện Mộ Đức, huyện Đức Phổ. Trong lịch sử, người Việt vào phía Nam đã dần dần vươn ra biển lớn khá sớm, đời sống mang đậm yếu tố biển, yếu tố biển đã chi phối mạnh mẽ đến tổ chức sản xuất, sinh hoạt và văn hóa. Trong quá trình hội nhập và sáng tạo, cư dân biển Quảng Ngãi còn gặp gỡ, tiếp xúc với văn hóa Chăm, văn hóa Hoa và các yếu tố văn hóa khác, để tạo nên bề dày văn hóa biển vô cùng độc đáo.

Hệ thống di sản văn hóa biển ở Quảng Ngãi phong phú và đa dạng. Đến nay, trên toàn địa bàn tỉnh Quảng Ngãi có 02 di tích quốc gia đặc biệt, 32 di tích cấp quốc gia, 170 di tích cấp tỉnh, 56 di tích được ra quyết định khoanh vùng bảo vệ; 7 di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia, 01 di sản văn hóa phi vật thể được UNESCO ghi danh vào di sản văn hóa phi vật thể nhân loại; 04 bảo vật quốc gia¹. Trong số này, di sản văn hóa biển của tỉnh chiếm phần không nhỏ, là nguồn tài nguyên quý giá, là thế mạnh trong phát triển du lịch ở Quảng Ngãi hiện nay.

Về di sản vật thể: Trong loại hình di tích lịch sử vùng biển, đảo có những di tích mang tính đặc thù, khi nhắc đến tên di tích là người ta nghĩ ngay đến hình ảnh biển, đảo, như ngọn hải đăng Lý Sơn (được người Pháp

xây dựng đưa vào hoạt động từ năm 1898 cho đến nay, được xem là ngọn hải đăng cao nhất Việt Nam, với độ cao lên đến 45m). Nghề truyền thống vùng biển như nghề làm lưới, nghề đóng thuyền, nghề thủ công chế tác từ chất liệu hải sản... vốn gắn bó chặt chẽ với đời sống biển, đảo đã vài thế kỷ còn rải rác dọc ven biển. Nghề nghiệp đã hình thành nên văn hóa biển, cũng từ đó mà người Quảng Ngãi có rất nhiều kinh nghiệm trong việc vươn khơi bám biển để khai thác biển và lưu giữ những nét văn hóa truyền thống rất đặc biệt.

Trong buổi đầu khai phá lập làng, người Việt ở Quảng Ngãi đã gặp không ít khó khăn về thời tiết, khí hậu và nạn giặc Tàu Ô. Đến nay, một số di tích còn lưu lại đã phản ánh sự chống chọi kiên cường với giặc Tàu Ô để bảo vệ đảo của người dân Lý Sơn: miếu Nàng Roi, chùa Hang, sự tích đánh giặc Tàu Ô của ông Nguyễn Văn Tuất...

Làng chài Châu Thuận Biển, xã Bình Châu, huyện Bình Sơn được ví là “nghĩa địa tàu cô đắm” với nhiều niên đại khác nhau, và còn có di sản địa chất về trầm tích núi lửa ở vùng biển gần bờ hiểm hoi của thế giới. Nghĩa địa tàu cô đắm không những chứa đựng giá trị văn hóa mà còn mang dấu vết con đường giao thương tơ lụa và gốm sứ thuộc nhiều niên đại khác nhau.

Dọc chiều dài bờ biển có nhiều đền, đình, miếu mạo biểu hiện tín ngưỡng dân gian và sinh hoạt cộng đồng của cư dân. Đình làng An Hải (Lý Hải) được xây dựng từ năm 1820 dưới triều vua Minh Mạng nhà Nguyễn. Đình An Hải là Di tích lịch sử cấp Quốc gia - nơi diễn ra Lễ khao lề thế lính Hoàng

Sa, tưởng niệm những binh phu đã bỏ mạng khi đi làm nhiệm vụ ở biển Hoàng Sa. Lãng thờ cá Ông có hầu hết các địa phương ven biển tỉnh Quảng Ngãi, nhiều nơi còn an táng thành nghĩa địa với hàng chục ngôi mộ. Một số lăng hiện còn giữ nguyên vẻ đẹp kiến trúc cổ cách đây vài trăm năm như: Lăng Đông Yên, Mỹ Huệ, Cù Lao, Thanh Thủy (Bình Sơn), lăng An Chuẩn (Mộ Đức), lăng Thạch Bi - Sa Huỳnh (Đức Phổ), nghĩa địa cá Voi ở xã Tịnh Khê (thành phố Quảng Ngãi), xã Bình Thạnh (Bình Sơn)... Huyện Lý Sơn hiện có 13 lăng, miếu thờ cá Ông, trong đó lăng Tân ở thôn Đông An Vĩnh đang thờ tự bộ xương cá Voi lớn nhất Việt Nam có niên đại khoảng 300 năm. Lăng Vạn Thanh Thủy, ở xã Bình Hải, huyện Bình Sơn còn giữ được nét cổ xưa hiếm có và những giá trị văn hóa đặc sắc. Ở thôn Cổ Lũy, xã Tịnh Khê (thành phố Quảng Ngãi) có đến 10 ngôi mộ, mộ dài nhất chừng 5m, còn phần lớn là mộ khoảng 2 - 3m. Toàn thôn có hơn 1.000 hộ dân thì hơn 85% sống bằng nghề biển. Cùng với việc thờ cúng cá voi, từ tháng giêng đến tháng ba hằng năm, 6/7 xóm của thôn Khê Tân tổ chức lễ hội cầu ngư.

Hệ thống di sản văn hóa phi vật thể biển, đảo của Quảng Ngãi tập trung phần lớn ở các lễ hội dân gian liên quan đến biển. Lễ hội cầu ngư thường kết hợp với hát sắc bùa; lễ hội nghinh ông kết hợp hát bả trạo... có hầu hết ở các làng của ngư dân ven biển. Các lễ hội nổi bật: Lễ Khao lè thể lính Hoàng Sa - Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia 2013; Lễ hội đua thuyền tứ linh huyện đảo Lý Sơn - Di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia năm 2020; lễ hội đua thuyền ở xã Tịnh Long - Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia 2024; Lễ hội đua thuyền ở Bình Châu (Bình Sơn); Lễ hội ra quân đánh bắt hải sản đầu năm ở Sa Huỳnh; Lễ tế cá Ông và hát múa bả trạo ở Bình Chánh (Bình Sơn)...

Các loại hình nghệ thuật biểu diễn ở Quảng Ngãi vô cùng phong phú. Nghệ thuật diễn xướng dân gian của người Việt, bao gồm các loại: hò (hò trên cạn và hò trên sông, nước); lý; hát (nếu nhìn dưới góc độ nội dung thể hiện thì có các loại hát: hát nhân ngãi, hát huê tình... nếu theo mục đích diễn xướng thì có hát sắc bùa, hát bả trạo...).

Huyện đảo Lý Sơn (Quảng Ngãi) được đánh giá là nơi kết tụ tinh hoa di sản văn hóa vật thể và phi vật thể biển, đảo. Trên hòn đảo chừng 10 km² là nơi

hội tụ, giao thoa tinh hoa của các nền văn hóa lớn như Chăm-pa, Sa Huỳnh và Đại Việt với trên 50 di tích lịch sử, văn hóa, trong đó có 6 di tích được xếp hạng cấp quốc gia, 2 di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia và 19 di tích văn hóa lịch sử cấp tỉnh và nhiều di chỉ khảo cổ, di tích kiến trúc tín ngưỡng mang đậm sắc thái văn hóa biển². Trong 6 di tích văn hóa - lịch sử cấp quốc gia, tại đảo Lý Sơn đã có 4 di tích thuộc văn hóa biển. Bên cạnh còn nhiều công trình kiến trúc nghệ thuật, cơ sở thờ tự, tín ngưỡng, tôn giáo của cư dân vùng biển. Các di tích này đều có giá trị lịch sử, văn hóa và nghệ thuật kiến trúc. Đáng kể là hệ thống di tích liên quan đến đội Hoàng Sa - Bắc Hải trên đảo Lý Sơn và các làng chài ven biển, như đình làng An Vĩnh, An Hải, nhà thờ các cai đội Phạm Quang Ảnh, Phạm Hữu Nhật...

Đặc biệt, Lễ Khao lè thể lính Hoàng Sa - di sản văn hóa phi vật thể quốc gia là lễ hội mang tính đặc trưng riêng có của đảo Lý Sơn mà không có nơi nào trong cả nước có được. Lễ được người dân trên đảo gìn giữ hàng trăm năm qua, có giá trị về văn hóa - tín ngưỡng và còn được xem là bằng chứng phản ánh về lịch sử bảo vệ chủ quyền lãnh thổ của Việt Nam trên vùng Biển Đông, đặc biệt là chủ quyền đối với hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa.

Hệ thống văn hóa vật thể và phi vật thể đan xen, tích hợp lẫn nhau đã tạo nên một dòng chảy lịch sử - văn hóa biển, đảo nơi đây, được bảo tồn dường như nguyên vẹn. Các di sản đã phản ánh đời sống tín ngưỡng, tâm linh sâu sắc, phản ánh sinh hoạt tinh thần sôi động, phong phú của cư dân Quảng Ngãi,

2. Phát triển du lịch trên cơ sở phát huy thế mạnh di sản văn hóa biển tỉnh Quảng Ngãi

Nghị quyết số 48/NQ-CP ngày 3-4-2023 phê duyệt *Chiến lược khai thác, sử dụng bền vững tài nguyên, bảo vệ môi trường biển và hải đảo đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2050* đã đưa ra mục tiêu tổng quát đến năm 2030 là: tài nguyên biển và hải đảo được khai thác hợp lý, sử dụng hiệu quả, công bằng phục vụ phát triển kinh tế - xã hội gắn với bảo đảm quốc phòng an ninh;... các giá trị di sản thiên nhiên, di sản văn hóa biển được bảo tồn và phát huy; hướng tới mục tiêu đưa Việt Nam trở thành quốc gia mạnh về biển, giàu từ biển³, là cơ sở để các địa

phương ven biển, trong đó có Quảng Ngãi thực hiện các định hướng về du lịch biển, đảo.

Du lịch Quảng Ngãi được xác định là ngành kinh tế quan trọng, đóng góp tích cực vào phát triển kinh tế - xã hội của tỉnh; phấn đấu đưa Quảng Ngãi trở thành một trong những điểm đến hấp dẫn trong vùng Duyên hải Nam Trung Bộ, trong đó nguồn tài nguyên văn hóa biển được xem là trọng tâm. Đề án *Xây dựng chương trình định vị và phát triển du lịch tỉnh Quảng Ngãi đến năm 2025 và định hướng đến năm 2030* hướng đến xây dựng, phát triển thương hiệu du lịch Quảng Ngãi phù hợp với mục tiêu, định hướng phát triển thương hiệu du lịch Việt Nam, cải thiện vị thế của Quảng Ngãi trong bức tranh du lịch vùng và cả nước.

Quảng Ngãi liên tục tổ chức các Tuần lễ du lịch biển, đảo: tỉnh Quảng Ngãi đang nỗ lực trở thành điểm đến hấp dẫn với nhiều sản phẩm du lịch đặc trưng. Tỉnh chú trọng lấy du lịch biển, đảo làm mũi nhọn, du lịch văn hóa làm trọng tâm và du lịch sinh thái làm nền tảng để phát triển ngành du lịch bền vững. Một trong các chỉ tiêu cụ thể của Kế hoạch Số 116/KH-UBND Quảng Ngãi, ngày 26-7-2022: *Truyền thông về biển và đại dương đến năm 2030 trên địa bàn tỉnh Quảng Ngãi* là hàng năm, tổ chức các hoạt động hưởng ứng *Tuần lễ Biển và Hải đảo Việt Nam* và *Ngày Đại dương Thế giới*. Các tuần lễ du lịch được xây dựng và tổ chức hiệu quả qua các năm. Năm 2023, Tuần lễ Du lịch biển, đảo tỉnh Quảng Ngãi thu hút một lượng khá lớn khách du lịch trong mùa hè. Năm 2024, Tuần lễ Du lịch Quảng Ngãi hướng trọng tâm về đảo Lý Sơn, gồm chuỗi các sự kiện văn hóa, thể thao, du lịch phong phú, đa dạng, mang đậm bản sắc văn hóa truyền thống của tỉnh Quảng Ngãi. (Riêng Tuần lễ Du lịch 2024 này, Quảng Ngãi đã đón hơn 19.000 lượt khách với tổng doanh thu hơn 172 tỷ đồng)⁴.

Quảng Ngãi xây dựng nhiều điểm đến, sản phẩm du lịch hấp dẫn trên cơ sở di sản văn hóa biển

Đảo Lý Sơn là điểm đến đầu tiên được ngành du lịch tỉnh ưu tiên xây dựng tích hợp của chuỗi sản phẩm du lịch biển, đảo khá đặc trưng của Quảng Ngãi, trong đó, trọng tâm là tổ chức Lễ Khao lễ thế lính Hoàng Sa khá bài bản, thu hút. Lễ được tổ chức hàng năm vào tháng ba âm lịch tại hai đình làng An Vĩnh và An Hải của đảo. Năm 2024, hàng trăm người

dân các tộc họ trên đảo Lý Sơn cùng với hàng trăm du khách các nơi tề tựu về dự lễ. Đi cùng với Lễ khao lễ thế lính Hoàng Sa, du khách còn được tham quan các di tích gắn với hai đội Hoàng Sa như di tích Âm linh tự và mộ lính Hoàng Sa, Nhà trưng bày Hoàng Sa kiêm quản Bắc hải, lưu giữ những tài liệu, tư liệu, bằng chứng quý giá khẳng định chủ quyền của Việt Nam trên Biển Đông. Nhờ đó, hoạt động du lịch ở hòn đảo này có nhiều khởi sắc. Lượng khách du lịch đến Lý Sơn tăng bình quân gần 15%/năm⁵.

Lễ hội cầu ngư: còn gọi là “Lễ ra quân đánh bắt thủy sản”, hoặc “Lễ ra quân nghề cá” luôn là điểm nhấn, thu hút hàng chục nghìn du khách, nhà nghiên cứu trong và ngoài nước tham gia. Lễ hội cầu ngư thường đi cùng với giỗ thần Nam Hải và hát bả trạo. Đây là nét văn hóa tín ngưỡng đặc sắc của ngư dân miền biển Quảng Ngãi. Các địa phương tổ chức lễ hội cầu ngư thường xuyên, bài bản hàng năm có thể kể đến: ngư dân xã Nghĩa An, xã Tịnh Khê, thành phố Quảng Ngãi; ngư dân làng chài xã Bình Thạnh (huyện Bình Sơn, tỉnh Quảng Ngãi; ngư dân phường Phổ Thạnh, thị xã Đức Phổ (Lăng vạn chài Hải Ninh được xây dựng từ năm 1813, đến năm 1995 được tu sửa và từ đây các hoạt động thờ cúng cá Ông, lễ hội cầu ngư, hát bả trạo được khôi phục và duy trì cho đến ngày nay); cư dân Sa Huỳnh, huyện Đức Phổ; các làng chài xã Bình Thạnh, huyện Bình Sơn... Hát bả trạo là loại hình nghệ thuật diễn xướng dân gian, trở thành nghi thức tâm linh, gắn với lễ hội cầu ngư càng tạo nên sức hút của lễ hội này với khách du lịch.

Lễ hội đua thuyền: các lễ hội đua thuyền tứ linh các nơi trên vùng ven biển Quảng Ngãi luôn có sức hút với chính dân địa phương và du khách. Chẳng hạn, Lễ hội đua thuyền truyền thống xã Tịnh Kỳ (Thành phố Quảng Ngãi) hàng năm có hàng nghìn người dân và du khách đến xem, cổ vũ. Lễ hội đua thuyền tứ linh ở Lý Sơn gắn liền với lịch sử lâu đời khi cư dân Việt từ đất liền ra đảo định cư từ cuối thế kỷ XVI đến đầu thế kỷ XVII, là sinh hoạt văn hóa tinh thần - kết hợp nghi lễ với vui chơi dân gian có quy mô lớn, tập trung người dân và khách du lịch tham gia đông nhất trên huyện đảo.

Điểm đến Sa Huỳnh: Thị xã Đức Phổ, cực Nam tỉnh Quảng Ngãi: cùng với cảnh quan thiên nhiên, đây là một trong những nơi hình thành văn hóa Sa

Huỳnh. Xung quanh đầm An Khê là những di chỉ rất có giá trị của nền văn hóa Sa Huỳnh: Phú Khương, Thanh Đức và Long Thanh... Riêng trong năm 2023, tỉnh đã công nhận điểm du lịch Gò Cỏ với không gian sống cổ xưa cùng những phong tục, tập quán, làn điệu dân ca mộc mạc...; xây dựng sản phẩm, chuyển giao mô hình quảng bá du lịch cộng đồng, phát triển điểm đến gắn với Di tích Văn hóa Sa Huỳnh. Từ điểm đến Sa Huỳnh, Quảng Ngãi đang xây dựng “thương hiệu Sa Huỳnh” - 1 trong 3 nền văn hóa cổ trên lãnh thổ Việt Nam, còn dấu vết của không gian cổ xưa cũng như có tính kết nối rộng với các nền văn hóa trên thế giới.

Doanh thu du lịch: Tỉnh Quảng Ngãi xác định giá trị cốt lõi nhất của tài nguyên du lịch là biển, đảo và văn hóa Sa Huỳnh, lấy Lý Sơn làm hạt nhân. Doanh thu du lịch tăng nhanh qua các năm gần đây:

Năm 2022, Quảng Ngãi đón 650.000 lượt khách, trong đó khách quốc tế là 11.000 lượt người. Doanh thu du lịch đạt 700 tỷ đồng, trong đó thu bằng ngoại tệ là 2.700.000 USD⁶. Năm 2023, Quảng Ngãi đón 1.065.000 lượt khách, trong đó khách quốc tế là 15.200 lượt người. Doanh thu du lịch đạt 1.018 tỷ đồng, trong đó thu bằng ngoại tệ là 3.300.000 USD⁷.

Như vậy, tổng lượt khách năm 2023 tăng so với năm 2022, riêng doanh thu ngoại tệ tăng mạnh. Các hoạt động kích cầu du lịch được tổ chức đã góp phần thúc đẩy các hoạt động thương mại. Tổng mức bán lẻ hàng hóa và doanh thu dịch vụ tiêu dùng tăng cao, ước đạt gần 71,3 nghìn tỷ đồng, tăng 9,8% so với năm 2022, vượt 1,5% kế hoạch năm⁸.

Có thể nói, trong tổng lượt khách và doanh thu du lịch của Quảng Ngãi hàng năm, sự đóng góp của du lịch văn hóa dựa trên tài nguyên di sản văn hóa biển, đảo là không nhỏ, nếu không nói là chủ yếu. Riêng đảo Lý Sơn với sức hút trọng tâm là Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa, lượng khách đến đảo ngày càng tăng. Năm 2023, tổng lượt khách ra tham quan Lý Sơn đạt 170 nghìn lượt, trong đó có gần 2.000 lượt khách quốc tế. Năm 2024, tỉnh Quảng Ngãi và các ngành, địa phương liên quan đã và đang tích cực triển khai thực hiện Đề án *Phát triển Lý Sơn thành trung tâm du lịch biển, đảo đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045*, thực hiện Nghị quyết số 26-NQ/TW ngày 03-11-2022 của Bộ Chính trị về *phát triển kinh tế - xã hội và đảm bảo quốc*

phòng an ninh vùng Bắc Trung Bộ và duyên hải Trung Bộ đến năm 2030, tầm nhìn đến 2045, trong đó xác định xây dựng Lý Sơn thành trung tâm du lịch biển, đảo. Trong Tuần lễ Du lịch Quảng Ngãi năm 2024, từ ngày 22 đến 29-4-2024, đã có 10 nghìn lượt khách ra đảo. Hiện huyện Lý Sơn có 130 cơ sở lưu trú, trong đó có 23 khách sạn, 47 nhà nghỉ và 55 homestay⁹.

3. Một số vấn đề đặt ra

Quảng Ngãi đang tập trung phát triển nhiều sản phẩm du lịch văn hóa biển, đảo và đã đạt được một số kết quả quan trọng, tạo cơ sở cho việc hoàn thành các định hướng phát triển kinh tế - xã hội tại địa phương. Tuy nhiên, trước mắt vẫn còn nhiều vấn đề Quảng Ngãi phải tập trung khắc phục, đề giá trị văn hóa biển, đảo của địa phương thực sự được phát huy thế mạnh trong du lịch.

Thứ nhất, cần xác định thế mạnh giá trị di sản văn hóa biển và đầu tư để phát triển du lịch của tỉnh

Các tỉnh duyên hải Trung bộ đều sở hữu các di sản văn hóa biển đa dạng, phong phú và tương đối giống nhau, vậy Quảng Ngãi cần xác định đâu là thế mạnh di sản văn hóa biển của mình để phát huy, tạo dựng thương hiệu du lịch văn hóa của riêng Quảng Ngãi.

Hiện thế mạnh di sản văn hóa thu hút khách du lịch phải kể đến các địa phương lân cận Quảng Ngãi như Phú Yên, Bình Định, Quảng Nam, Thừa Thiên Huế... Hệ thống di sản văn hóa biển đi cùng với hệ thống tổng thể di sản văn hóa vật thể và phi vật thể dễ nhận diện và phát huy hơn ở những địa phương có số lượng di sản lớn, hoặc có sở hữu di sản thế giới được UNESCO ghi danh. Để tạo dấu ấn, bản sắc riêng, Quảng Ngãi phải xác định và đầu tư cho các di sản chủ lực.

Tiếp tục có cơ chế, chính sách hỗ trợ phù hợp, tạo điều kiện thuận lợi phát huy giá trị văn hóa biển thúc đẩy du lịch phát triển bền vững, tùy thuộc vào điều kiện cụ thể về kinh tế - xã hội địa phương. Chính sách, kế hoạch khai thác giá trị di sản văn hóa biển phục vụ phát triển du lịch cần được địa phương thật sự quan tâm, ban hành và triển khai hiệu quả trên cơ sở nắm vững thế mạnh văn hóa của mình.

Hiện đảo Lý Sơn với hệ thống di sản văn hóa biển đặc trưng đang được xác định làm trọng tâm trong các tuần lễ du lịch của Quảng Ngãi và đã ít nhiều phát huy được thế mạnh. Tuy nhiên, chưa có sự đầu tư bài

bản và lâu dài đảm bảo các yếu tố bền vững cho hòn đảo hấp dẫn này. Nếu để tình trạng khai thác bằng mọi giá và ô ạt như đang diễn ra, nguy cơ phá vỡ tính nguyên sơ vốn tạo nên hấp lực của đảo, nguy cơ cạn kiệt các giá trị văn hóa trên đảo... sẽ làm Lý Sơn không còn được xem là thế mạnh nữa.

Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa cũng là di sản văn hóa phi vật thể khá độc đáo chỉ có ở Quảng Ngãi. Song, nếu xác định là nét đặc trưng, thế mạnh của Quảng Ngãi thì cần đầu tư bài bản và quy mô hơn, phục dựng ở nhiều địa phương ven biển như từng có trong quá khứ chứ không phải chỉ ở đảo Lý Sơn như hiện nay.

Quần thể di tích lịch sử về Đội Hoàng Sa kiêm quản Bắc Hải đang được khai thác tương đối có hiệu quả. Nhưng các lễ hội ra quân đánh bắt, đua thuyền truyền thống mặc dù đã hình thành từ lâu, vẫn chưa gắn kết được với các tuyến du lịch để thu hút du khách. Những hiện vật của nền văn hóa Sa Huỳnh chỉ giới thiệu trong Bảo tàng Tổng hợp tỉnh, còn Bảo tàng Văn hóa Sa Huỳnh mặc dù xây dựng đã lâu vẫn chưa đưa vào sử dụng.

Lễ hội các làng chài cùng các điệu hò chỉ xuất hiện trong các kỳ hội diễn chứ chưa thành sản phẩm hành trình. Cần đầu tư làm tốt việc phục dựng và tổ chức các loại hình lễ hội truyền thống tiêu biểu cho từng làng xã, gắn với di tích lịch sử văn hóa, với làng nghề thì không những làm cho đời sống văn hóa của người dân vùng biển Quảng Ngãi thêm phong phú, mà còn góp phần bảo tồn giá trị văn hóa truyền thống và phát triển du lịch.

Thứ hai, cần có sự kết hợp chặt chẽ giữa công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản biển, đảo ở Quảng Ngãi

Để hình thành những sản phẩm du lịch, một số hoạt động du lịch ở các nơi đã khai thác các giá trị văn hóa một cách không đúng với những gì di sản văn hóa vốn có. Nhiều nơi khai thác biến thiếu định hướng gây hủy hoại môi trường; nhiều yếu tố văn hóa mới xâm nhập gây tổn hại văn hóa truyền thống biển, đảo; nguy cơ biến mất của nhiều làng nghề ven biển ngày càng cao; di tích xuống cấp; môi trường ô nhiễm... Ngoài ra, tình trạng các điểm du lịch tự phát hoạt động ở các địa phương chưa được đảm bảo theo quy định.

Quá trình vận động du lịch ô ạt thiếu kiểm soát ở nhiều nơi, đặc biệt là ở những di sản nguyên sơ nổi

tiếng như đảo Lý Sơn, đang gieo rắc không ít những tác động nhiều mặt như: sự khai thác thương mại hóa quá mức, quá tải về khách, sự lạm dụng di sản, phục dựng sai quy cách, làm mới di sản khiến di sản nhanh xuống cấp, méo mó, nhạt nhòa giá trị... Hệ lụy của việc phát triển du lịch di sản thiếu kiểm soát, thiếu bền vững đang đe dọa tới tính nguyên vẹn của di sản.

Quảng Ngãi phải dự liệu, phòng tránh các hậu quả rất dễ diễn ra trong bối cảnh du lịch hiện nay ở địa phương mình, xây dựng các sản phẩm du lịch gắn kết chặt chẽ với công tác bảo tồn, gìn giữ di sản, phát triển du lịch bền vững.

Trong quy hoạch, phải bảo đảm nguyên tắc phát triển du lịch đi đôi với bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa nói chung, văn hóa biển nói riêng ở các địa phương trong tỉnh. Trong quy hoạch phải quy định cụ thể tỷ lệ bao nhiêu phần trăm nguồn thu từ du lịch sử dụng để gìn giữ, bảo vệ, sửa chữa, bảo tồn và phát triển di sản văn hóa biển, cân đối hài hòa giữa bảo tồn văn hóa và phát triển du lịch.

Thứ ba, tăng cường công tác quản lý di sản của Nhà nước

Sự gia tăng lượng khách du lịch ở Quảng Ngãi trong thời gian gần đây cộng với nỗ lực cải thiện môi trường đầu tư, kinh doanh hấp dẫn, thông thoáng của tỉnh đã thu hút nhiều dự án đầu tư đến Quảng Ngãi (tính đến hết tháng 10 - 2023, tỉnh có 22 dự án đầu tư vào lĩnh vực du lịch còn hiệu lực với tổng vốn đăng ký đầu tư gần 6.620 tỷ đồng¹⁰). Tuy nhiên, vẫn còn một số doanh nghiệp đặt mục đích phát triển kinh tế lên hàng đầu, vi phạm quy định về quản lý, bảo tồn di sản như sử dụng đất đai, xây dựng, kinh doanh dịch vụ lưu trú du lịch, sử dụng tài nguyên du lịch trong khu di sản. Không ít trường hợp công tác quản lý của Nhà nước không chặt chẽ, để các doanh nghiệp đặt doanh thu, lợi nhuận lên trên hết mà không chú ý đến bảo tồn và gìn giữ giá trị di sản văn hóa, dẫn đến tình trạng di sản bị khai thác cạn kiệt, bị xâm hại. Hơn lúc nào hết, Nhà nước cần nâng cao hơn nữa vai trò quản lý của mình đối với di sản văn hóa hiện nay. Làm thế nào để khai thác các tài nguyên văn hóa phát triển du lịch, thúc đẩy kinh tế địa phương, đồng thời không được làm tổn hại đến di sản; phải tăng nguồn ngân sách trích từ du lịch để bảo tồn giá trị di sản, là

cách thức quản lý của Nhà nước hữu hiệu mà cũng rất khó khăn hiện nay ở tỉnh.

Thứ tư, liên kết với các địa phương khác trong phát huy giá trị văn hóa biển để phát triển du lịch

Nguồn tài nguyên du lịch văn hóa biển, đảo của các tỉnh duyên hải miền Trung khá tương đồng, nên việc xây dựng các sản phẩm du lịch còn chồng chéo, trùng lặp. Thiếu sự liên kết, phối hợp dẫn đến tình trạng phát triển thiếu cân đối, sản phẩm du lịch manh mún, nhỏ lẻ, lãng phí và cạnh tranh lẫn nhau, còn yếu thế về thương hiệu và cạnh tranh quốc tế. Đặt trong bối cảnh này, các tỉnh nhỏ và ít di sản mang tầm quốc gia, quốc tế như Quảng Ngãi sẽ chịu thiệt trong khai thác và cạnh tranh.

Trong thời gian tới, Quảng Ngãi cần phối hợp với các địa phương trong khu vực, tăng cường liên kết để việc khai thác giá trị văn hóa biển, đảo cho phát triển du lịch đạt hiệu quả cao nhất. Liên kết hợp tác hoàn thiện quy hoạch vùng, phát triển đồng bộ hệ thống hạ tầng, tuyến đường ven biển nối liền các trung tâm du lịch, kết nối đầu tư hình thành chuỗi du lịch biển. Việc xây dựng, quảng bá thương hiệu sản phẩm du lịch địa phương phải dựa vào thế mạnh đặc trưng, đặc thù của địa phương nhưng không tạo ra sự trùng lặp thương hiệu, cạnh tranh thương hiệu giữa các địa phương với nhau. Việc tăng cường hợp tác sẽ hình thành được liên minh kết nối các hiệp hội, doanh nghiệp hoạt động trong lĩnh vực du lịch lữ hành, liên kết với các đối tác du lịch tầm cỡ, đồng thời nâng cao hiệu quả công tác xúc tiến, đầu tư, quảng

bá điểm đến, cùng tạo dựng sản phẩm du lịch chất lượng, độc đáo, hấp dẫn mang tầm khu vực và quốc tế.

Còn nhiều vấn đề đặt ra cần giải quyết trước mắt và cả lâu dài, tuy nhiên, với sự vào cuộc của chính quyền địa phương cùng với sự đồng lòng, chung tay góp sức của cộng đồng cư dân Quảng Ngãi, nhất định địa phương sẽ làm nên con đường du lịch của riêng mình, trên nền tảng thế mạnh di sản văn hóa biển khá đặc trưng của tỉnh.

1. UBND tỉnh Quảng Ngãi: *Báo cáo Tổng kết 10 năm thực hiện Nghị quyết số 33-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XI) về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước*, 2024, tr. 14.

2, 5, 7. UBND, Phòng Văn hóa Thông tin huyện Lý Sơn: *Báo cáo Kết quả công tác ngành văn hóa, du lịch, thông tin truyền thông, thể thao năm 2023 và nhiệm vụ công tác năm 2024*, 2023, tr. 3, 4, 11.

3. Minh Hiền: *Chiến lược khai thác, bảo vệ môi trường biển và hải đảo đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2050*, <https://baochinhphu.vn/>, 2023.

4. Kim Ngân: *Bế mạc Tuần lễ Du lịch Quảng Ngãi năm 2024*, <https://baoquangngai.vn/>, 2024.

6. UBND, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Quảng Ngãi: *Báo cáo Tổng kết và đánh giá tình hình thực hiện nhiệm vụ năm 2022; mục tiêu, chỉ tiêu, các nhiệm vụ và giải pháp chủ yếu năm 2023*, 2022, tr. 9.

8, 10. Phạm Danh, Trúc Viên: *Thu hút đầu tư phát triển du lịch - dịch vụ*, <https://baoquangngai.vn/>, 2023.

9. T. Phương: *Khoảng 10 nghìn du khách đến Lý Sơn trong tuần lễ du lịch*, <https://baoquangngai.vn/>, 2024.

TÁC ĐỘNG CỦA LUẬT TỤC ĐỐI VỚI VIỆC THỰC HIỆN...

tốt những nội dung trên, đòi hỏi phải đổi mới, hoàn thiện, phát huy vai trò của hệ thống chính trị cơ sở, trong đó vai trò lãnh đạo, chỉ đạo của cấp ủy Đảng là yếu tố quan trọng, đặc biệt là nhận thức của người đứng đầu cấp ủy. Các cấp ủy Đảng cần đưa nội dung chỉ đạo thực hiện dân chủ vào chương trình công tác hằng năm của cấp ủy và coi đây là nhiệm vụ quan trọng, thường xuyên của cấp ủy các cấp; lấy kết quả thực hiện dân chủ cơ sở là một trong những tiêu chí phân loại chất lượng đảng viên, tổ chức cơ sở Đảng hằng năm. Ủy ban nhân dân các cấp cụ thể hóa bằng chương trình, kế hoạch của địa phương và chỉ đạo thực hiện; hằng năm phải có kế hoạch kiểm tra việc

Thực hiện. Mặt trận và các đoàn thể tăng cường và đổi mới nội dung, phương pháp tuyên truyền, vận động kết hợp với hướng dẫn đoàn viên, hội viên và nhân dân phát huy quyền làm chủ của mình đúng việc, đúng chỗ, không để người dân, nhất là đồng bào các DTTS bị lợi dụng quyền dân chủ vì thiếu hiểu biết pháp luật. Đây là yếu tố hết sức quan trọng trong việc thực hiện dân chủ ở cơ sở, trong đó có việc phát huy sự tác động tích cực của luật tục, hạn chế tác động tiêu cực của luật tục.

1. Bài viết phục vụ đề tài cấp Bộ năm 2023 - 2024: *Tác động của luật tục đối với thực hiện dân chủ cơ sở trong vùng đồng bào dân tộc thiểu số ở Tây Nguyên hiện nay*.

